

Література і війна

УДК 81'38:81'23:[159.923.2:355.01]

DOI: 10.31471/2304-7402-2026-23(84)-221-230

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В ТЕКСТАХ ЮЛІЇ ПАЄВСЬКОЇ «НАЖИВО»

Христина Кухарук

ЗВО «Університет Короля Данила»;

76100, вул. Є. Коновальця, 35, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: khrystyna.v.kukharuk@ukd.edu.ua

У статті представлено результати дослідження лінгвостилістичної репрезентації індивідуальної резильєнтності як когнітивно-мовної стратегії, спрямованої на опанування психотравматичного досвіду. **Актуальність** наукової розвідки полягає у відсутності в мовознавстві описів лінгвостилістичних засобів української мови, що є експлікаторами життєстійкості, резильєнтності суб'єктів, які пережили військовий полон, бойові дії під час російсько-української війни (з 2014 року). **Об'єктом** дослідження є сукупність текстів Юлії Паєвської «Наживо», які репрезентують український військовий, волонтерський дискурс військового полону. **Предметом** – лінгвостилістичні засоби (лексичні, морфологічні, синтаксичні) та лінгвокогнітивні механізми (метафоризація, рекатегоризація, аксіологічне маркування). **Метою** статті є виявлення та типологізація лінгвостилістичних засобів вербалізації резильєнтності, їх візуалізація та інтерпретація. Для реалізації мети обрано **типологічний метод** (при класифікації експлікантів), **метод контент-аналізу** (для визначеності специфіки і домінантної їхньої частотності), **метод візуалізації** (при створенні інфографіки) й **описовий метод**. **Результатом** наукової розвідки є типологія лінгвостилістичних засобів вербалізації індивідуальної резильєнтності за мовними рівнями. На граматичному рівні це домінування дієслів активного стану («живемо»), що позначає суб'єктність, відмову від ролі жертви, а також категорія присутня футуральності («зробимо») як проєкція в майбутнє. На лексико-семантичному рівні виокремлено семантичне поле стійкості, термінологізацію емоцій (включно з професійним сленгом), захисний механізм – іронію (чорний гумор, ев-

фемізми). На стилістичному рівні репрезентовано метафору опору, твердості («метал», «бетон»), метафору війни як роботи, парцеляцію (синтаксичний лаконізм). У межах ідіостиллю Юлії Паєвської виявлено специфічні лінгвостилістичні засоби вербалізації індивідуальної резильєнтності: аксіологічні акценти («честь», «воля»), які виконують функцію лінгвокогнітивного рефреймінгу; «парадокс спокою», що полягає у лінгвальному конструюванні наративу, де поєднані жахи війни і конструкції лінгвального «заземлення». **Узагальнення результатів** дослідження підкреслює, що лінгвостилістична вербалізація резильєнтності є системним інструментарієм, який допомагає опанувати травму на когнітивному рівні. За результатами контент-аналізу виявлено три магістральні вектори вираження резильєнтності в текстах Юлії Паєвської «Наживо»: метафорична транзитивність, часова кореляція і стилістична опозиція. Аргументовано, що лінгвокогнітивна категорія «спокій» у текстах, що потрапили у дослідницький фокус наукової статті, не є відсутністю емоцій, а вищим рівнем їхньої організації через мову.

Ключові слова: суб'єктність, футуральність, термінологізація емоцій, метафори, парцеляція, Юлія Паєвська, резильєнтність.

Постановка проблеми. Дослідження резильєнтності широко представлені в соціальних науках, насамперед у психологічних розвідках, оскільки питання життєстійкості і відновлення внаслідок конструктивного опрацювання та особистісного зростання після травматичного досвіду в часі російсько-української війни (з 2014 р.), актуальне для багатьох соціальних вибірок, на базі яких проводяться ці вивчення та створюються науково-практичні узагальнення. У сфері українського мовознавства індивідуальна резильєнтність мовного суб'єкта, який пережив досвід військового полону, вербалізувавши його у художньому тексті, не описана. Тому існує необхідність дослідити лінгвостилістичні репрезентанти вербалізації індивідуальної резильєнтності в українській мові, послуговуючись матеріалом художніх текстів військових, які мають досвід бойових дій та полону під час російсько-української війни (з 2014 р.), зокрема Юлії Паєвської і її поетичної збірки «Наживо», які авторка означає, як терапевтичні вірші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепт резильєнтності у контексті стилістики тексту, психолінгвістики та когнітивних аспектів у межах мовознавства на сучасному етапі посідає центральне місце у науковому дискурсі західного світу, зокрема в контексті війн, травматичного досвіду. Питання індивідуальної резильєнтності представлені в дослідженні Енн Мастен «Звичайна магія: стійкість у розвитку» [2], де резильєнтність представлена, як адаптивна функція психіки людини. Маркери життєвої стійкості – **оптимізм, підтримка соціуму, моральний**

компас – описують Стівен Саутвік і Денніс Чарні у роботі «Стійкість: опанування найбільших життєвих викликів» [5]. До вище зазначених характеристик резильєнтності дослідники додають *зустріч зі страхом, соціальну підтримку, рольові моделі (у значенні повторювання шляху людей, які гідно вийшли з важких життєвих ситуацій), фізичну підготовку, постійне навчання, когнітивну гнучкість та пошук сенсу*.

Метафору як лінгвістичне явище (що важливо – не літературне) висвітлює у лінгвістичному дослідженні Елена Семіно. Авторка розглядає метафору як явище за допомогою якого мовці сприймають і пояснюють одне явище через інше: «Наприклад, у вислові «війна проти наркотиків» спроба зменшити кількість людей, які вживають наркотики, описується термінами війни. Це може як відображати, так і підкріплювати певний спосіб мислення про складні завдання (зокрема, дії та політику щодо зловживання наркотиками) у категоріях агресії та військових дій» [4].

Лінгвостилістичні прояви посттравматичного зростання висвітлені у фундаментальній праці Джулії Герман «Травма і відновлення: від домашнього насильства до політичних репресій», де вперше на розгляд наукової спільноти представлено термін «комплексний посттравматичний стресовий розлад» (С-PTCD) [1]. У межах роботи (у тому числі) з військовими авторка виокремлює три ключові позиції, що сприяють відновленню: *конструювання відчуття безпеки, реконструювання травматичної події та відновлення зв'язку з життям*, – що є тепер класичним прикладом посттравматичного зростання [1].

Питання наративу як організацію власного досвіду та інтерпретацію особистісного «я» розглядає Мішель Крослі. Авторка пояснює як *травматичні події деконструюють «історії життя»* індивіда і як його можна відновити «переписуванням власного наративу» [3].

Метою статті є виявити та типологізувати лінгвостилістичні засоби вербалізації індивідуальної резильєнтності, застосувавши інструментарій контент-аналізу на матеріалі текстів Юлії Паєвської «Наживо», відтак візуалізувати їх у вигляді діаграм та інтерпретувати описовим методом.

Методи. Для реалізації мети дослідження застосовано типологічний метод у частині укладення типології лінгвостилістичних експлікантів, метод контент-аналізу, метод візуалізації даних – інфографіку.

Виклад основного матеріалу. Лінгвостилістичні засоби вербалізації резильєнтності в українській мові – мовні компоненти, що експлікують психологічну стійкість, контроль над ситуацією та здатність до самовідновлення індивіда. У межах лінгвістичної типологізації їх можна структурувати за мовленнєвими рівнями.

На рівні *граматичному та морфологічному* резильєнтність вербалізується за допомогою *активної позиції мовленнєвого суб'єкта*. Як правило, це домінування першої особи однини чи множини, залежно від контексту «я, ми». Насамперед це застосування активної форми дієслова «*тримаємось, не здаємось, працюємо, живемо*» тощо. У контекстуальному оточенні цих одиниць немає (або з низькою частотністю використовуються) пасивних конструкцій. Відтак суб'єкт мовлення – індивід – у процесі когнітивної діяльності не мислить себе як жертву – натомість є активною дійовою особою, що *маркує суб'єктність*.

Наступним експлікантом цього мовленнєвого рівня є *футуральність*, бо в текстах зустрічається з високою частотністю дієслова майбутнього часу доконаного виду: «*переможемо, відбудуємо, побачимось, переживемо*». На лінгвокогнітивному рівні це експлікант «проекції у майбутнє», що є обов'язковою ознакою психологічної стійкості «*Хтось поверне всі твої мрії, / відчуєш знову, яка є – / єдина надія твоя. / Все повернеться, / не сумуй, – це буду я*» [6, с. 45].

Ще одним маркером виявлення резильєнтності в українській мові є наявність *імперативності* – наказового способу дієслів: «*тримаймо стрій, не здаємось*».

У межах *лексико-семантичного мовленнєвого рівня* можна виокремити «*семантичне поле стійкості*». Класичним виявом є антонімія «свій – чужий». Як правило, «своє» експлікується позитивними конотаціями, лексемами на позначення героїчності. Це підкреслює соціальну консолідацію та згуртованість.

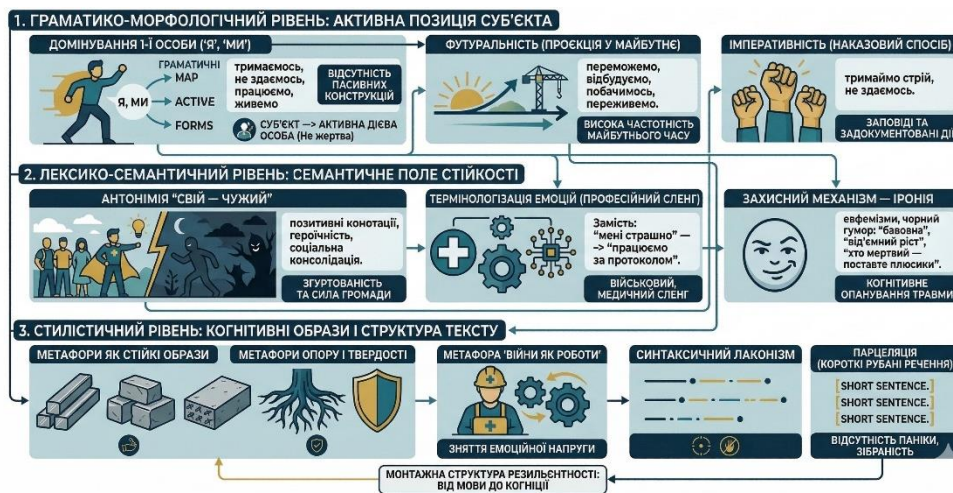
Психологічний *процес раціоналізації* експлікується використанням професійного сленгу, що можна окреслити як *термінологізація емоцій*. Для того, щоб дистанціюватися від болю через раціоналізацію мовленнєвий суб'єкт використовує військовий, медичний сленг для опису травматичних подій, наприклад, замість «*мені страшно*» – «*працюємо за протоколом*», та не лише його: «*Десь тут твої перші страхи, / витягай з шухляди, / розкладай рядом, / бояться не варто – / ти все переживи*», «*Аж ось твій біль, / завалився поспати, / Не чіпай, я візьму сама – / маю достатньо сил. / Я знаю, з якого боку / його хапати*» [6, с. 48].

Одним із чинників, що присутні у формуванні резильєнтності, є механізм захисту – *іронія*. У текстах та усному мовленні він оприявлюється за допомогою *евфемізмів та чорного гумору*: «*бавовна, «від'ємний ріст», «хто мертвий – поставте в чаті плюсики*».

На *стилістичному рівні* для експлікації резильєнтності в тексті присутні *метафори* – що у когнітивній діяльності індивіда є *стійкими образами*. Першою групою є *метафори опору і твердості*: тексти наповнені образами металу, каменю, цементу, бетону, коріння тощо. Наступна група – *метафора війни як роботи*. Тобто на когнітивному

рівні відбувається трансформація екстремального, травматичного досвіду, як рутинного важливого процесу, відтак відбувається зняття або полегшення емоційної напруги та з'являється фокус на результаті. Ще однією характеристикою резильєнтності є *синтаксичний лаконізм*, що передає відсутність паніки, зібраність, зосередженість. Досягається він на стилістичному рівні *парцеляцією* – короткими рубаними реченнями (Див. діаграма 1).

Діаграма 1. Лінгвостилістичні маркери індивідуальної резильєнтності в текстах

Окрім зазначених універсальних лінгвостилістичних вербалізацій резильєнтності, у кожного автора є *«специфічний стиль»* резильєнтності. У текстах поетичної збірки «Наживо» Юлії Паєвської є специфічні маркери, що характеризують індивідуальну резильєнтність. Першим маркером є *аксіологічні акценти*, що експлікуються на мовленнєвому рівні лексико-номінативними одиницями: «честь», «обов'язок», «світло», «воля». За допомогою цих акцентів вербалізовано «внутрішній компас цінностей». У фреймінгу війни, хаосу ці лексеми і їх співвідношення з дійсністю не дають мовленнєвому суб'єкту розпастися, натомість структурують і фіксують його на конкретному. Разом з тим вони виконують *функцію когнітивного рефреймінгу*. Лексичні експліканти «світло», «воля» допомагають змінити сприйняття і усвідомлення дійсності, у ситуації, де замість акцентування на фізичних стражданнях чи полоні, авторка послуговується метафізичними категоріями «історія твоєї країни – / наша історія, брате, / твориться нині і учить / гідності та відплати. / Дивись, / як щиро ми бились, / як щиро любили. / Країна твориться з волі / кожного з вірних твоїх, / Україно» [6, с. 52]. Відтак травма чи близька до неї подія маркується не як кінець,

а як частина процесу, як один із епізодів боротьби за окреслені аксіологічні категорії, а отже, трансформує пасивне страждання в активну дію – служіння ідеї.

Ще один лінгвостилістичний експлікант – *парадокс спокою*, за яким закріплене сигніфікативне поєднання репрезентації жахів війни та полону з конструкціями, що виражають спокій. На лінгвокогнітивному функціональному рівні це гармонізація когнітивного дисонансу з конструюванням безпечного смислового простору. В окресленій ситуації мова здійснює стабілізуючу функцію психічного стану – *функція когнітивної стабілізації* – фрази із семою «*все буде добре*» здійснюють лінгвальне «заземлення».

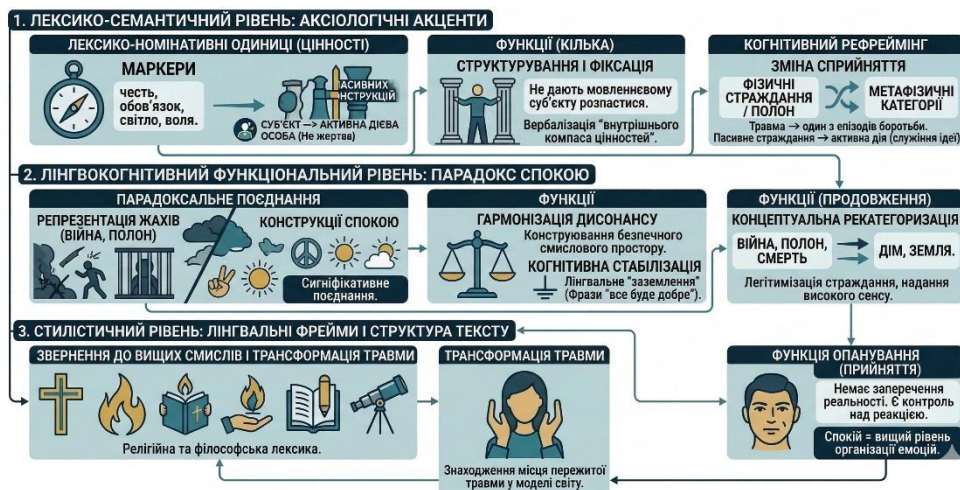
Звідси випливає ще одна функція – *концептуальна рекатегоризація*, при якій концепти «*війна*», «*полон*», «*смерть*», «*страх*», «*вбивство*» тощо трансформуються концептами «*дім*», «*земля*», а відтак така усвідомлена вербалізація легітимізує страждання і надає йому високого сенсу – це домінантна характеристика резильєнтності.

Лінгвальна репрезентація *когнітивної стратегії «прийняття» (функція опанування)* страждання реалізується вербалізацією опису жахів війни, полону, але з додаванням конструкцій спокою «*війна – це побачити, / як обличчя твоє відбивається / в кривавій калюжі / на перехресті доріг*», «*війна – це огризки віри / під обстрілом в бліндажі*» [6, с. 56], «*час рахувати втрати, / тільки я не люблю рахувати. / Час виносити вбитих, / поки арта тримає периметр*» [6, с. 54]. Це свідчить про те, що на мовленнєвому рівні немає дисоціації – тобто заперечення реальності, але є контроль над реакцією на цю реальність. Відтак спокій є не відсутністю емоцій, а вищим рівнем їхньої організації. Окрім того, у текстах активно застосовуються лексеми й лінгвальні фрейми з сигніфікативною функцією звернення до вищих смислів, тобто використання релігійної та філософської лексики «*здіймаємось хоругвами / на всіх святах, на шляхах, / що ведуть до уже / догорілого храму*» [6, с. 59]. Її використання допомагає знайти місце пережитої травми у загальноціннісній моделі світу (Див. діаграма 2).

За результатами контент-аналізу, лінгвостилістичні засоби вираження резильєнтності в текстах Юлії Паєвської «Наживо» репрезентовані за трьома умовними напрямками: *метафорична транзитивність, часова континуальність і стилістична опозиція* (Див. діаграма 3). Метафорична транзитивність реалізована у перенесенні властивостей живого на неживе «*гортає сторінки життя мого / із відстороненим поглядом / масними пальцями / Смерть*» [6, с. 20], «*дев'яностий псалом, / як крук, завис*» [6, с. 16]. Стилiстична опозиція знаходить вираження у фразах «*усміхнені трупи на вулицях міста*» [6, с. 20], «*Київ ніколи не спить, / а ти спи, ворог, / Вічно спи в цій землі, / Київ не проти*» [6, с. 107], а також на текстових репрезентантах колірних сем «*ми стали на цій*

війні / такими чорними, / що геть непомітні, / як погляди в темноті» [6, с. 58], «червоною обернулася сукня чорна» [6, с. 108]. Часова континуальність зосереджена на використанні дієслів та дієслівних форм у майбутньому часі, у доконаному вигляді дієслів

Діаграма 2. Специфічні лінгвостилістичні маркери індивідуальної резильєнтності у збірці «Наживо» Юлії Паєвської

Висновки. Узагальнення результатів дослідження дає підставу висновувати, що лінгвостилістична вербалізація індивідуальної резильєнтності в українській мові – система мовного інструментарію, яка тримає вектор на опанування травматичного досвіду у когнітивній сфері і утвердженні суб'єктності мовця. Метод типологізації підтвердив, що резильєнтність експлікована на всіх мовних рівнях: на граматичному через активний стан дієслів, а також футуральність, відтак основна функціональна характеристика – маркування відмови від ролі жертви; на лексико-семантичному: термінологізація емоцій (у тому числі й через професійний сленг) та механізми іронії, яка є механізмом захисту мовленнєвого суб'єкта; на стилістичному: метафори «твердості», парцеляція (лаконічний синтаксис, що візуально в поетичному тексті представлений одним-трьома словами у рядку) – функціональна ознака зібраності. Застосування методів лінгвістичного аналізу тексту та контент-аналізу забезпечило виявлення та типологізації функціональної специфіки ідіостилію Юлії Паєвської в текстах «Наживо»: парадокс спокою, аксіологічні акценти, когнітивний рефреймінг, а також дозволило виявити лінгвостилістичні експліканти копінг-стратегії прийняття.

Діаграма 3. Лінгвостилістичні засоби вираження резильєнтності у текстах «Наживо» Юлії Пасвської

Рівень лінгвістичного аналізу ▾	Конкретні мовні засоби (приклади з тексту)	Психолінгвістична функція (роль у резильєнтності)
Стилістичний (Тропи)	Оксиморони та метафори: «теплий фізрозчин», «рані твої схожі мені на стигмати», «війна маскується».	Сакралізація страждання: надання болю вищого сенсу (стигмати), що полегшує його проживання.
Синтаксичний	Антитези: «чорна війна – біла війна», «хоч кричи, хоч мовчи». Градація: «біль нарешті стече... у цей цемент».	Структурування хаосу: через чіткі антитези мова допомагає опанувати емоційний дисонанс.
Морфологічний	Переважає дієслів майбутнього часу та імперативів: «будуть іще жнива», «виживеш», «наповни», «загадуй».	Проекція в майбутнє: формування цільової установки на виживання та перемогу над обставинами.
Лексико-семантичний	«Зерна пам'яті», «зерна свободи», «нащадки вцілілих жертв», «збіжжя гніву», «врятоване серце».	Метафоричне кодування життєздатності: перетворення образу смерті на образ росту/врожаю.
Екзистенційно-номінативний	Категорії «Воля», «Пам'ять», «Свобода», «Справедливість».	Аксіологічне підґрунтя: апеляція до базових цінностей як до опорних точок психіки.

Таблиця: Христина Кухарук • Джерело: Христина Кухарук • Створено за допомогою Datawrapper

Література

1. Herman J. *Trauma and recovery: The aftermath of violence – from domestic abuse to political terror*. Basic Books/Hachette Book Group, 2015. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2015-30136-000> (дата звернення: 9.03.2026)
2. Masten A. S. Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 2001. 56 (3), 227–238 p. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2001-00465-004> DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227> (дата звернення: 9.03.2026)
3. Crossley M. L. *Psycnet.apa*. Introducing narrative psychology: Self, trauma and the construction of meaning. *Open University Press*, 2000. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2004-12801-000> (дата звернення: 10.03.2026)

4. Semino E. *Academia.edu*. Metaphor in Discourse. *Cambridge University Press*. 2008. URL: https://www.academia.edu/553138/Semino_E_2008_Metaphor_in_Discourse_Cambridge_Cambridge_University_Press (дата звернення: 9.03.2026)

5. Southwick S. M, Charney D. S. *Cambridge Resilience: The Science of Mastering Life's Greatest Challenges*. *Cambridge University Press*; 2012. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/resilience/767FAF256DEF3EF6B122FE4500FA189> DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139013857> (дата звернення: 9.03.2026)

6. Паєвська Юлія Наживо: поезія. Чернівці: Меридіан Черновіц, 2025. 144 с.

LINGUOSTYLISTIC MEANS OF VERBALIZING INDIVIDUAL RESILIENCE IN YULIA PAIEVSKA'S TEXTS «NAZHIVVO» («LIVE»)

Khrystyna Kukharuk

King Danylo University;

35, Yevhena Konovaltsia St., Ivano-Frankivsk, 76100, Ukraine

e-mail: khrystyna.v.kukharuk@ukd.edu.ua

*The article presents a study of the linguostylistic representation of individual resilience as a cognitive and linguistic strategy for coping with psychotraumatic experiences. The relevance of this research stems from the lack of linguistic descriptions of the Ukrainian language's stylistic means that explicate the vitality and resilience of individuals who survived combat and military captivity during the Russian-Ukrainian War. **The object of the study** is the collection of texts by Yulia Paievskia titled «Nazhyvo» («Live»), representing Ukrainian military and volunteer discourse. **The subject** encompasses linguostylistic means (lexical, morphological, and syntactic) and linguocognitive mechanisms (metaphorization, recategorization, and axiological marking). **The aim** is to identify and typologize the linguistic and stylistic means of verbalizing resilience, including their visualization and interpretation. To achieve this, a typological method (to classify explicants), content analysis (to determine specificity and frequency), visualization (for infographics), and descriptive methods were employed. **The findings** provide a typology of linguostylistic means of verbalizing individual resilience across language levels. At the **grammatical level**, there is a dominance of active verbs («we hold on»), denoting agency and the rejection of the victim role, alongside the category of futurity («we will win») as a projection into the future. At the **lexico-semantic level**, the study highlights the semantic field of stability, the terminologization of emotions (including professional slang),*

and the defense mechanism of irony (black humor, euphemisms). At the stylistic level, metaphors of resistance and firmness («metal», «concrete»), the metaphor of «war as work», and parcellation (syntactic laconism) are identified. Within Yulia Paievska's idiolect, specific markers of resilience are revealed: axiological accents («honor», «will») that perform a linguocognitive reframing function, and the «paradox of calm» – a narrative construction that balances the horrors of war with linguistic «grounding». The study concludes that the linguostylistic verbalization of resilience is a systemic tool for overcoming trauma at the cognitive level. Content analysis reveals three main vectors of resilience in the «Nazhyvo» («Live») texts: metaphorical transitivity, temporal correlation, and stylistic opposition. It is argued that «calmness» in this context is not an absence of emotion, but a higher level of emotional organization through language.

Key words: agency, futurity, terminologization of emotions, conceptual metaphor, parcellation, rationalization, language levels, Yulia Paievska, resilience.